

Tutkimus representaationa

Tässä numerossa keskustellaan eduskunnasta ja sen tutkimisesta useasta eri tulokulmasta. Katsauksia ja keskustelua -osiossa kansanedustaja Anna Kontula antaa napakkaa palautetta eduskuntatutkimuksen tiimoilta. ”[O]salta politiikan tutkijoista puuttuu ymmärrys siitä, millaiset tekijät päätöksiin vaikuttavat ja mitä näissä prosesseissa syntyvistä dokumenteista voidaan päätellä”, Kontula kirjoittaa. Kontula esittää ratkaisuksi nykyistä tiiviimpää yhteydenpitoa tutkijoiden ja tutkimuskohteena olevan instituution välillä, jotta ilmeisten virhepäätelmien korjaamiseen tai täydentävien huomioiden esittämiseen olisi mahdollisuus jo ennen tutkimustulosten julkaisemista.

Kontulan suositus vuoropuhelun lisäämisestä on sisäänrakennettuna uudentyyppiin tutkimusrahoitusinstrumentteihin, kuten Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoitukseen. Tämä perustuu oletukseen, että yhteistyö erilaisen sidosryhmien (”stakeholders”) kanssa tarjoaa väylän käytännönläheisen tiedon hyödyntämiseen tutkimuksen eri vaiheissa ja siten osaltaan lisää tutkimuksen yhteiskunnallista relevanssia. Tämä on kirjoittanut osassa tutkijakuntaa ja tutkimusta tiiviisti seuraavien tahojen keskuudessa kiivaitakin vastareaktioita: perustutkimus ei neuvottele tai tee tutkimusta yhdessä sidosryhmien kanssa! Näkemys käytäntöjen tuntemisen hedelmällisyydestä tutkimukselle ei kuitenkaan ole politologisten saralla uusi. Tässä yhteydessä viitataan usein edesmenneen valtio-opin professori Jan-Magnus Janssonin tunnettuun toteamukseen, jonka mukaan politiikan tutkija, joka ei koskaan ole itse osallistunut politiikkaan on kuin kirurgi, joka ei ole tehnyt yhtään leikkausta.

Etenkin empiiriseen politiikan tutkimukseen kohdistuvien, moninaisten vuorovaikutteisuuden, vaikuttavuuden ja hyödynnettävyyden vaatimusten rinnalla on hyvä selkiyttää, miksi tutkimus ja sen pohjalta tehdyt päätelmät saattavatkin näyttäytyä kohteen näkökulmasta yllätyksellisinä, vieraina tai jopa vääristyneinä. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, ymmärtää ja selittää kohdettaan; paljastaa siitä huomioimatta jääneitä ulottuvuuksia sekä liittyy yhteen ilmiöitä, joiden välisiä sidoksia ei aiemmin ole tunnistettu. Tutkimus on systemaattisen tiedonkeruun, analyysin ja tulkinnan seurauksena syntynyt kuvaus kohteestaan, mutta siinä välittyy aina myös vahvasti tekijälleen ominainen ote. Tutkimus on sarja tutkijan ontologisten ja epistemologisten lähtökohtien pohjalta tehtyjä (miehellään eksplikoituja) valintoja lähtien tutkimuskohteen määrittelystä ja siihen liittyvistä rajauksista aina viitekehityksen muodostamiseen ja käsitteiden valintaan. Tutkija myös päättää sen, miten kohteensa näyttää ja millaisin metodisin keinoin sitä lähestyy.

Vaikka tutkimus perustuu tieteelliselle tiedonhankintaprosessille, tieteellisten menetelmien käytölle ja tulkinta tapahtuu suhteessa olemassa olevaan tietoon, tutkimuksella on silti aina tekijänsä, tutkija, jonka ainutkertaisesta positioista tutkimus syntyy. Tässä mielessä tutkija tekee aina omanlaisensa representaation eli uudelleen-esityksen tutkimuskohteestaan. Kyseinen näkemys on realistiselle tieteenfilosofialle ja positivistiselle, erityisesti luonnontieteelliselle tutkimukselle

lähtökohtaisesti vieras: tieteellinen tutkimushan esittää todellisuutta *sellaisena kuin se on* ilman että itse osallistuisi sen rakentamiseen. Representaationäkökulmasta tutkija ei kuitenkaan sen enempää kanavoi puhtaita faktoja kuin häviää tutkimuksen subjektina.

Asetelma tunnustetaan interpretistisissä tutkimussuuntauksissa, joissa lähtökohtaisesti ajatellaan, että tutkimus esittää todellisuutta ja myös osallistuu sen rakentamiseen. Hermeneuttiselle tutkimusotteelle on ominaista ymmärrys siitä, että tutkimus tapahtuu prosessinomaisena dialogina aineiston ja sen tulkinnan tai luennan välillä, tulkitsijan ja tulkittavan välisenä vuoropuheluna, jossa tulkinta on riippuvainen tutkijan tulkintahorisontista. Post-strukturalistit puolestaan luovuttavat lopullisen merkityksenannon lukijalle. Representaatioon jää väistämättä ”aukkoja”, joita lukija täyttää omista lähtökohdistaan ja näkökulmistaan käsin. Miten tutkimusta sen moninaisten subjektien tuottamana representaationa voidaan näin ollen lähestyä ja arvioida?

Tieteellisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu tutkimusprosessin aikana tehtyjen valintojen saattaminen läpinäkyviksi ja niiden vakuuttava perustelevminen. Hyvä tutkimuksen representaatio ei kiistä rajallisuuttaan. Tällöin positivismille lähtökohtaisesti kompleksinen näkemys tutkimuksesta representaationa liudentuu. Kun representaatioon vaikuttavat tieteenalan konventiot, tutkimuskäytännöt, teoreettiset käsitteet ja paradigmot ovat tunnistettavissa, ja niiden pohjalta tutkimuskohteesta uutettu tietomassa järjestetään systemaattisesti suhteessa vallitsevaan tietoon ja esitetään tieteellisten esittämistapojen mukaisesti, muodostuu kohteesta kuva tai kuvaus, joka on ideaalitulanteessa tarkempi, syvällisempi, analyttisempi ja paljastavampi kuin sen aiemmat representaatiot. Tämän tyyppinen tutkimus representaationa tarjoaa vastauksia tutkimuskysymyksiin, mutta samanaikaisesti avaa kohteestaan myös uusia kysymyksiä ja tulokulmia.

Tutkimuskohteesta tutkimuksessa esiin nouseva representaatio voi olla myös *vääristymä*. Sen muodostumiselle voi olla useitakin eri syitä. Tutkimuskohdetta saatetaan lähestyä puutteellisen tai epäsopivan aineiston kautta, tai käytetyt tutkimusmenetelmät eivät ole linjassa tutkimuskysymysten kanssa. On mahdollista, että tulokset tulkitaan virheellisesti, koska käsitteiden operationalisointi on alun perin ollut virheellinen. Tulokset voidaan myös esittää muodossa, joka ei avaudu lukijalle. Jälkimmäinen tekijä on erityisen merkityksellinen siinä mielessä, että representaatioiden voima perustuu osaltaan kuvauksen tunnistettavuuteen. Vääristymien välttämiseksi tutkimus nojaa vahvasti tieteenalansa konventioihin. Tutkimuskohteiden representaatioiden vakiintuessa ongelmaksi voi kuitenkin muodostua se, että tutkimus uusintaa sekä tutkimusasetelman että -menetelmien osalta liiaksi vallalla olevaa käsitystä. Jokin esitystapa voi saavuttaa myös etuihinsa nähden ylikorostuneen aseman.

Johanna Vuorelma kiinnittää omassa puheenvuorossaan huomiota narratiivianalyysin, joka tarjoaa politiikan tutkijalle paitsi aineistoa myös menetelmän, joka soveltuu erityisen hyvin politiikan tutkimukseen pyrittäessä hahmottamaan politiikan merkityksiä, jatkuvuuksia ja muutosta. Narratiivimuotoon liittyy kuitenkin myös omat ongelmansa, kuten tulokulman kapeutuminen ennakoilta asetetun kehyksen mukaisesti. Mikäli esimerkiksi eduskunnan täysituntoa pidetään ”tyhjän puhumisen paikkana” ja näitä keskusteluita lähestytään ainoastaan strategisen puheen tarkoituksiperistä käsin, voivat puhetta motivoivat muut elementit jäädä huomioimatta (Bächtiger 2014, 151). Tämä sopii heikosti yhteen tutkimuksen representatiivista olemusta painottavan tulkinnan kanssa, sillä vaikka representaatiot tarjoavatkin omassa kontekstissaan yhtenäisen uudelleenesityksen, ne

pyrkivät myös esittämään kohteensa uudessa valossa, haastamaan ja kyseenalais-
tamaan aiemmin tehtyjä tutkimuskohteen kuvauksia

Tältä osin olennainen onkin Kontulan ja Vuorelman puheenvuoroihin nivou-
tuva kysymys tutkimuskohteen ja sen representaation välisestä erosta – sisältyyhän
representaation käsitteeseen vihjaus kohteen ja sen kuvauksen sisäsyntyisestä
eroavaisuudesta. Tutkimuksen pohjalta muodostuva kuvaus eduskunnasta ei
välttämättä vastaa instituution omien toimijoiden käsitystä eduskuntatyöstä tai
tavoita työn moninaisia finessejä. Tältä osin analyysin voidaan nähdä menevän
”vikaan”.

Tutkimuskohteiden ja tutkittavien ilmiöiden syvällisempää ymmärrystä voi
edesauttaa tutkimuskohteiden hyödyntäminen informantteina. Poliitiikan tutkijoi-
den eteen ei välttämättä avaudu se eduskunnan sisäinen ekosysteemi, jonka toimi-
jat itse parhaiten tunnistavat. Kontula kehottaakin tutkijoita perehtymään parem-
min eduskunnan arkeen ja käytäntöihin. Kokonaisuudessaan lainsäätämisen
eduskunnassa koostuu monikerroksista verkostoista ja käytänteistä. Esimerkiksi
uusilla kansanedustajilla kestää tovi opetella lainsäätämisyjärjestyksen perusteet
puhumattakaan jokaisessa organisaatiossa piilevän hiljaisen tiedon omaksumises-
ta. Toisaalta eduskunnan sisäisen kompleksisuus, jossa saman toimijan sijainti
vaihtelee ulkokehältä sisäkehälle tehtävästä riippuen, tarjoaa kiinnostavan lisäulot-
tuvuuden representaatioon. Eduskunta voi näyttäytyä samalla toimijalle eri valos-
sa katsontakulmasta riippuen, jolloin empiirisiin havaintoihin perustuvia käsityk-
siä kohteesta on useampia.

Empiirisesti koetun ja siitä tutkimuksessa tehtävän representaation välinen
kuilu ei kuitenkaan myöskään suoraan dismeritoi tiedettä ja tutkimusta. Kuten
Vuorelma omassa tekstissään tuo esiin, tutkijan omaamat analyttiset työkalut
ohjaavat kriittisesti havaitsemaan yhteyksiä ja ilmiöitä, jotka eivät välttämättä
avaudu tutkimuskohteille heidän omasta perspektiivistään. Toisinaan myös tutki-
jan teoreettinen käsiteapparaatti erkanee asian tai ilmiön arkikäsitteestä, joka on
suoraviivaisempi kuin abstraktiotasolla liikkuva tutkimuskäsite. Tästä osuva esi-
merkki on vilkkaana käytävä keskustelu edustamiskäsitteen uudelleenmäärittelyis-
tä (viimeaikaisista esim. Bühlmann ja Fivaz 2016, ks. myös Mansbridge 2009).
Ansiokas kotimainen kontribuutio kyseiseen keskusteluun on Maija Mattilan
marraskuun lopulla tarkastettu väitöskirja ”*From representative democracy to de-
mocratic representation: Lessons from the Talvivaara controversy*”. Tutkimuksessa
tuotetaan politiikan teoriasta johdetun poliittisen edustamisen käsitteen avulla
käytännön edustustoiminnasta analyttisesti monitasoinen ja -syninen kuvaus,
jolle ei tutkimuskohteiden itsensä näkökulmasta välttämättä löydy suoranaisia
käsitteellisiä vastaavuuksia. Tällaisten tarkastelujen ydin ei kuitenkaan muodostu
politiikan teoreetikoiden keskinäisistä näppäristä sormiharjoituksista vaan tutki-
muskäsitteiden kriittisestä uudelleentarkastelusta, jonka avulla saadaan ote edus-
tuksellisen demokratian instituutioissa tapahtuvan moniulotteisen edustustoimin-
nan liikkeistä. Tämä on erityisen tärkeää siltä osin, että eduskunta, kuten mikä
tahansa poliittinen instituutio, on tutkimuskohteena liikkuva maali. Kun kohde
muuttaa jatkuvasti muotoaan, myös tutkijan käytössä olevan käsitteellisen appa-
raatin tulee uusiutua.

Tutkijan etäisyys kohteestaan voi tuoda mukaan edellä mainittujen etujen lisäk-
si myös haittoja tai aiheuttaa suoranaisia kömmähdyksiä. Näistä ilmeisin on Kon-
tulan esiin nostama tilanne, jossa päädytään tekemään suoraa päätelmiä numerois-
ta, jotka eivät kuitenkaan välttämättä kuvaa totuudenmukaisesti tai ainakaan
mielekkäästi tutkittavaa ilmiötä. Sinällään faktuaalisesti virheetön tarkastelu voi

sisältää, kuten Niko Pyrhönen tässä numerossa julkaistavassa kirja-arviossaan huomauttaa, ”tarkoituksenmukaisesti valittuja vertailukohtia, indikaattorien kiistanalaisia operationalisointeja ja laadullisten määreiden yksinkertaistavaa kvantifioimista, mikä vakavimmillaan voi johtaa toiminnan mittaamisen tahattomiin ohjausvaikutuksiin” (ks. myös Korvela 2017). Oppikirjaesimerkki tästä on täysin tunnoissa käytettyjen puheenvuorojen mekaaninen laskeminen valtiopäiväaktiivisuuden mittarina ja näiden lukujen raportointi mediassa. Se lisää kansanedustajien ”puhumisen pakkoa” tai niin kutsuttua pöytäkirjaan puhumista, mikä on kuitenkin konkreettisen lainsäädäntötyön kannalta selvästi esimerkiksi valiokunnissa tapahtuvaa työskentelyä vähämerkityksellisempää (Pekonen 2011).

Parlamentaarisen edustusinstituution moniulotteinen toiminta voikin tutkijan perspektiivistä tyypistä ”tuotoksi” eli faktuaalisiksi dokumenteiksi, kuten valioikuntamietinnöiksi, vastalauseiksi, kansanedustajien lakialoitteiksi ja istuntosali-pöytäkirjoiksi. Tätä kehitystä saattaa edistää Kontulankin mainitsema digitaalisten asiakirja-aineistojen hyvä saatavuus. Sama huomio on saanut aikaan kriittistä pohdintaa myös teoreettisissa edustamiskeskusteluissa. Aineistolähtöisyys on ohjannut parlamenttitutkimusta omaksumaan edustusnäkemysten, jonka standardiluennassa edustamista tutkitaan lähinnä intressi- ja asiakongruenssinäkökulma- ta eli tarkastellaan sitä, miten hyvin ”kansan tahto” kanavoituu edustuslaitoksen ja sen toimijoiden eli kansanedustajien kautta. Lähtökohdaksi otettu ”edustamisen normatiivinen ongelma” pohjustaa keskittymään demokraattisessa edustamisessa yksinomaan tilivelvollisuuden ja responsiivisuuden periaatteiden toteutumiseen. Edustusinstituution toiminnasta saatava aineisto edistää edellä mainittujen periaatteiden mukaista ajatusta valvonta-, kontrolli ja sanktiomekanismien ylikorostumisesta poliittisen edustamisen luennassa. (Ks. esim. Mansbridge 2009; Rehfeld 2006).

Keskeistä näkemyksessä tutkimuksesta representaationa on representaation palautuminen arvioitavaksi. Miten siis toimia tilanteessa, jossa tutkijan representaatio tutkimuskohteestaan näyttäytyy kertakaikkisen käsittämättömältä? Tieteellisen yhteisön sisällä opponointiin on tarjolla useita eri kanavia. Usein kiistanalaisimmat tulkinnat hioutuvat jo vertaisarviointivaiheessa. Julkaistuja tuloksia voidaan haastaa ja kritikoida ankarastikin erilaisissa kommentaareissa tai osana uutta, aiheeseen jollakin tapaa nivoutuvaa tutkimusta. Tutkimusinstituutioiden yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen eli YVV-toiminnan ja tiedeviestinnän idea on puolestaan tarjota laajemmalle yleisölle mahdollisuus osallistua tutkimuksen arviointiin omista lähtökohdistaan käsin. Vaikka kyseinen prosessi poikkeaa tavoitteiltaan ja käytännöiltään huomattavasti tiedeyhteisön sisäisestä arvioinnista, se voi tarjota tutkijalle monenlaisia oivalluksia ja itsereflektion mahdollisuuksia. Tämä voi osaltaan myös kuroa sitä kuilua, johon tutkija mahdollisesti törmää silloin, kun tutkimuksesta aletaan keskustella julkisuudessa. Tutkija voi kokea, että tiedotusvälineiden esittämä representaatio ei tee lainkaan oikeutta hänen alkuperäiselle tutkimukselleen.

Tutkimuksen ja representaation moninaisen yhteenkietoutumisen hahmottaminen on eräs keino tutkimuksen lähestyttävyyden parantamiseen ja ”tiede kuuluu kaikille” -periaatteen vahvistamiseen. Siksi olemme erityisen iloisia, että tätä keskustelua käydään nyt Poliitikka-lehden ja Poliitikasta-verkkolehden areenoilla ja kiitämme lämpimästi kaikkia siihen osallistuneita.

LÄHTEET

- Bühlmann, Marc ja Fivaz, Jan (toim.). 2016. *Political representation: Roles, representatives, and the represented*. New York: Routledge.
- Bächtiger, André. 2014. Debate and deliberation in legislatures. Teoksessa Shane Martin, Thomas Saalfeld and Kaare W. Strøm (toim.), *The Oxford handbook of legislative studies*. Oxford: Oxford University Press, 145–166.
- Korvela, Paul-Erik. 2017. Asiantuntijatieto ja faktojen häilyvyys. Teoksessa Paul-Erik Korvela ja Johanna Vuorelma (toim.), *Puhun niin totta kuin osaan. Poliittikka faktojen jälkeen*. Jyväskylä: Docendo, 171–195.
- Mansbridge, Jane. 2009. A selection model of political representation. *The Journal of Political Philosophy*17:4, 369–398.
- Mattila, Maija. 2017. *From representative democracy to democratic representation: Lessons from the Talvivaara controversy*. Tampere: University of Tampere.
- Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.